

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВА ДО ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Стаття присвячена аналізу процесу підготовки майбутніх фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності у позашкільних навчальних закладах як педагогічній проблемі. Автор доходить висновку про те, що підготовці майбутніх педагогів-позашкільників приділено недостатньо уваги; виділяє форми організації художньо-педагогічної підготовки й стверджує, що вони спрямовані на формування вчителя образотворчого мистецтва, а не педагога-позашкільника, оскільки навчання було спрямоване на розвиток творчих здібностей майбутніх художників. Педагогічний аналіз особливостей підготовки педагогічних кадрів до роботи в позашкільних закладах освіти художньо-естетичного напрямку показує, що потреба в художниках-педагогах існувала постійно.

Ключові слова: фахівець у галузі мистецтва, художньо-педагогічна діяльність, позашкільний заклад освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Позашкільна освіта сьогодні є безперечно актуальною ланкою системи неперервної освіти, яка вимагає постійного оновлення у всіх її структурах. Однак, звернення до історико-педагогічного аспекту досліджуваної проблеми дозволяє зробити висновок, що як правило педагогічні навчальні заклади не здійснювали підготовку фахівців цієї галузі освіти й не направляли своїх випускників на роботу в позашкільні заклади освіти. Тому досить актуальним є питання підготовки спеціальних педагогічних кадрів мистецького профілю до роботи в позашкільних закладах освіти художньо-естетичного напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Історико-педагогічний аспект проблеми кадрового забезпечення мистецьких освітніх закладів представлено у дослідженнях В. Абрамової, В. Береки, С. Коновець, В. Кузіна та ін. Аналіз педагогічної літератури показує, що впродовж розвитку позашкільної освіти не розв'язуваною залишалася проблема з педагогічними кадрами для позашкільних закладів. У свій час Є. Мединський, видатний теоретик позашкільного навчання та виховання, відзначав, що педагог-позашкільник повинен бути обізнаний з теорією позашкільної освіти, усвідомлювати її завдання, сутність і значення; володіти методикою позашкільної роботи, технікою й методикою проведення різних навчально-виховних заходів; мати знання з психології та бути загальноєрудованим [2, с. 10]. Український дослідник В. Берека торкається питання підготовки педагогічних кадрів для позашкільних закладів у 60 – 70-х роках ХХ ст. [1] і наголошує, що системи підготовки педагогів-позашкільників не існувало. Натомість діяли короткотермінові семінари для працівників позашкільних закладів, які не давали належної підготовки до роботи в системі позашкільля.

Формулювання цілей статті... Мета статті проаналізувати процес підготовки майбутніх фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в позашкільних закладах освіти як педагогічну проблему.

Виклад основного матеріалу дослідження... Педагоги та діячі культури Росії другої половини ХІХ – початку ХХ ст. актуалізували проблему підготовки вчителів образотворчого мистецтва. Редактор першого журналу для вчителів цього напрямку „Школа рисования”, який вийшов у 1858 – 1859 рр. у Москві, Д. Сурков у статті „Об учителях рисования в частных пансионах” відзначає, що випускники спеціальних художніх закладів спеціалізуються тільки в одному жанрі мистецтва. Винятком було Строгановське училище, програму якого складали різні заняття за спеціальностями (малюнок, живопис, скульптура, композиція, різні види декоративно-прикладного мистецтва, робота в музеях з вивчення стилів, знайомство з пам'ятками минувшини) та низка загальноосвітніх дисциплін.

Імператорська Академія мистецтв завжди виборювала право вчителів “малювання” знаходитися на одному рівні з викладачами інших дисциплін. У той же час академія не заперечувала той факт, що її випускники зовсім не готові до роботи з погляду дидактики – не обізнані з методикою та історією малювання. Саме тому в 1869 році гостро постало питання про організацію курсів для майбутніх викладачів малювання. У цей час у країні відкриваються реальні училища, у яких “малювання” було обов'язковим і важливим предметом. Різко позначився брак педагогічних кадрів. Аби вийти з цієї ситуації, у 1870 році були затверджені конкурси з малювання в навчальних закладах. Переможці конкурсів отримували винагороди, а роботи виставлялися в Академії мистецтв. За результатами цих конкурсів можна було отримати корисні поради та вказівки з методики малювання. При Академії мистецтв у 1872 році було організовано безкоштовні Недільні класи малювання для народу. Вони проіснували шість років і становили своєрідний пошук форм і методів підготовки вчителів образотворчого мистецтва. Подібний експеримент проводився на базі Арзамаської школи живопису й дав позитивний результат. Багато випускників цієї школи стали педагогами. Специфіка їхньої підготовки полягала в тому, що старші учні повинні були наставляти молодших, керувати їхньою творчою діяльністю, тим самим засвоюючи методику навчання своїх учителів, утілювали її у власній практичній діяльності [2, с. 104].

У 1876-1877 рр. при Академії мистецтв було створено спеціальну комісію під керівництвом О. Рязанова. Ця комісія видала проект положення про новий заклад. Згідно з цим положенням В. Шеміот як керівник курсів був відряджений до близького зарубіжжя з метою вивчення методів малювання та придбання навчально-методичного забезпечення. Після такої операції при курсах поступово створюється перший у Росії спеціальний художньо-педагогічний музей і бібліотека. Педагогічні курси, школа й музей почали свою роботу 12 листопада 1879 року в приміщенні Академії мистецтв. Термін навчання становив два роки, щорічно до складу слухачів приймали 50 осіб. В основному зараховували студентів III – IV курсів Академії, художників та інших осіб, яких рекомендувала Академія мистецтв. До педагогічної діяльності допускалися слухачі старших курсів. Практичні заняття складалися з пробних уроків та їх обговорення [2, с. 105].

Отже, педагогічні курси давали можливість отримати теоретичні знання, перевірити їх на практиці й потім удосконалювати методи навчання. Також курси давали гарну педагогічну базу, однак вимоги щодо всезагальної підготовки вчителів образотворчого мистецтва не виконувалися.

Таким чином, як стверджують дослідники, саме на початку ХХ ст. в цілому було визначено зміст фахової підготовки вчителя мистецьких дисциплін, основними складниками якого були знання з теорії та історії образотворчого мистецтва й уміння та навички з художньо-практичної діяльності. Тобто основну увагу приділено виробленню фахових навичок художника, а педагогічні вміння залишалися осторонь. Важливо підкреслити, що до роботи у позашкільних закладах освіти, які й почали виникати наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. фахівців у галузі мистецтва не готували.

Проблема підготовки кадрів для закладів позашкільної освіти в цілому та для закладів художньо-естетичного спрямування зокрема залишилася гострою й упродовж ХХ століття. Ураховуючи особливу актуальність проблеми підготовки кадрів для системи позашкільних закладів освіти науковці особливу увагу приділяють особистості педагога позашкільних закладів освіти, сукупності його професійних та особистісних характеристик. Проблеми особистості педагога-позашкільника вивчають О. Берегова, В. Вольська, В. Горський, Б. Куприянов та ін. За визначенням І. Чендевої педагога системи позашкільної освіти як соціально-професійна група – це складно-структурована соціально-професійна спільнота із значною кількістю особистостей, які не мають професійної педагогічної підготовки, що диференціюється в структурі суспільства за приналежністю до освітнього інституту позашкільної освіти, спеціалізується на освіті, вихованні, організації дозвілля, відпочинку й спілкування різних соціальних груп учнів та їхніх батьків [5, с. 14]. Отже, професійна підготовка педагога системи позашкільля передбачає оволодіння професійними та особистісними якостями, необхідними для становлення фахівця в галузі позашкільля.

За останні роки (починаючи з 2000 р.) розширилися можливості для підвищення кваліфікації працівників системи позашкільля: проводяться науково-практичні конференції (наприклад, “Стратегічні орієнтири розвитку позашкільної освіти України” (13 жовтня 2010 р., м. Київ); практичні майстер-класи; видається періодична (українські видання – “Позашкільля”, „Позашкільна освіта”, “Позашкільна освіта та виховання”, російські – “Теория и практика дополнительного образования”, “Внешкольник”, “Вестник дополнительного образования” тощо) та неперіодична література, що дозволяє педагогам-позашкільникам обмінюватися досвідом, удосконалюватися.

Суттєві проблеми у підготовці кадрів для позашкільних закладів освіти розкриває Р. Науменко [3]. Серед таких проблем вона, насамперед, відзначає проблеми, “пов’язані із організацією та проведенням науково-дослідницької роботи у Малій академії наук та наукових громадських товариствах позашкільних закладів; оволодіння методиками та інноваційними технологіями роботи з обдарованою молоддю, дітьми з особливими потребами, методиками проектування особистості, діагностичними методиками інтелектуального розвитку дітей та ін. [3]. Абсолютно слушною постає думка Р. Науменко як фахівця управлінської галузі про те, що “матеріальні умови роботи в системі позашкільної освіти не дозволяють достатньою мірою залучати молоді кадри, як керівників позашкільних навчальних закладів, так й педагогів, здатних займатися популярними серед дітей та молоді видами творчої діяльності” [3]. Усі ці та інші проблеми підготовки кадрів для системи позашкільної освіти мають знаходитися в центрі уваги як управлінської ланки освітньої галузі, так й системи професійної підготовки кадрів.

Поняття „професійна підготовка педагога системи позашкільної освіти” розглядають як сукупність різних показників професійної готовності особистості майбутнього вихователя до роботи в системі позашкільля. Досить серйозним показником готовності педагога-позашкільника є рівень оволодіння фаховими й професійними вміннями, серед яких можна виділити здатність до: самостійної розробки програмно-методичного забезпечення з художніх дисциплін; бачення проблем розвитку самостійних суджень; генерування ідей у галузі мистецтва; оволодіння навичками живопису, малюнка, композиції тощо; визнання автономності особистості; звернення до свідомості; сприйняття вихованців з власним внутрішнім світом та високими ідеями; прояву цікавості до особливостей людини; збереження особливостей свого педагогічного “Я”; коректування змісту спілкування; виявлення та аналізу інтересів і потреб учнів; зацікавлення неорганізованої маси дітей різного віку, рівня здібностей, соціального стану. У процесі професійного становлення майбутній педагог системи позашкільля

повинен набути таких якостей, як любов та інтерес до своєї професії, предмета, вихованців, відповідальність, творчі здібності, вимогливість, урівноваженість, справедливість, почуття такту та гумору, комунікабельність, самостійність, увічливість, винахідництво, багата уява, гарна пам'ять, дикція, спостережливість, ініціативність у роботі з дітьми, близькість до них тощо.

Теоретико-методологічний аспект підготовки висококваліфікованих фахівців для мистецьких закладів освіти представлено у роботах Л. Базильчука, В. Баннікова, Л. Кондрацької, С. Коновець, С. Ломова, Л. Масол, В. Орлова, Г. Падалки, І. Рахімбаєвої, С. Роціна, О. Рудницької, Л. Рилової, Л. Савенкової, В. Шишкіної та ін. В. Орлов, зокрема, зазначає, що „професійне становлення майбутнього фахівця ґрунтується на його громадському та особистісному досвіді й передбачає глибокі перетворення структур суб'єктивного досвіду” [4, с. 43]. Отже, основними показниками професійної підготовки педагога є психолого-педагогічний (професійний) та особистісний рівні.

Важливим є висновок В. Орлова про те, що художньо-педагогічний розвиток зумовлений багатьма чинниками: метою і змістом професійної підготовки, цільовими установками особистості, умовами, за яких відбувається професійне становлення, особливостей спілкування з мистецтвом, ставленням до різних його стилів, жанрів, видів, естетичних оцінок тощо [4, с. 64].

Підсумовуючи зазначене вище відмітимо, що питання підготовки фахівців до роботи в позашкільних закладах додаткової освіти, у цьому випадку мистецької, є досить актуальним і потребує подальшої розробки. Так, перспективним залишається питання створення спеціальності „Теорія і методика позашкільної художньо-естетичної освіти”, у межах якої готували б педагогів позашкільля різних напрямків навчально-виховної роботи, адже більшість студентів старших курсів мистецького фаху орієнтуються на працевлаштування саме в закладах позашкільної додаткової освіти. Тож, необхідним є створення національної системи підготовки спеціалістів для роботи в системі позашкільля.

Висновки... Отже, історико-педагогічний аналіз особливостей підготовки педагогічних кадрів до роботи в позашкільних закладах освіти художньо-естетичного напрямку показує, що потреба в художниках-педагогах існувала постійно. Це засвідчують історичні факти існування різних форм підготовки цих фахівців: семінари, наради працівників позашкільних закладів (60 – 70-ті рр.) для підготовки та підвищення кваліфікації; курси з малювання в навчальних закладах (художніх школах, училищах), Недільні класи малювання, педагогічні курси при Академії мистецтв; спеціальність при Московському учительському інституті; факультети громадських професій, або суміжна (додаткова) професія; спеціальність при художньо-графічних факультетах педагогічних вищих навчальних закладах України. Виділені форми організації художньо-педагогічної підготовки спрямовані на формування вчителя образотворчого мистецтва, а не педагога-позашкільника, оскільки навчання було спрямоване на розвиток творчих здібностей майбутніх художників.

Перспективними є питання підготовки фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності в позашкільних закладах освіти різних напрямів у сучасній вищій школі.

Література

1. Берега В. Підготовка педагогічних кадрів для позашкільних закладів в умовах реформування освіти (60 – 70 роки) / Віктор Берега // Рідна школа. – 2000. – № 3. – С. 63-66.
2. Медынский Е. Н. Методы внешкольной просветительской работы / Е. Н. Медынский. – М. : Б.и., 1915. – 210 с.
3. Науменко Р. А. Кадрове забезпечення позашкільної освіти в Україні : проблеми та шляхи удосконалення / Р. А. Науменко // Державне управління : теорія і практика. – 2010. – № 1. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10nrzpo.pdf>.
4. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителя як предмет педагогічних досліджень / В. Ф. Орлов // Педагогіка і психологія. – № 1. – 2005. – С. 42-51.
5. Чендева И. В. Педагоги дополнительного образования как социально-профессиональная группа : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. социол. наук : спец. 22.00.06 “Социология культуры, духовной жизни” / И. В. Чендева. – Екатеринбург, 2002. – 21 с.

Филатьева Т. В.

Подготовка будущих специалистов в области искусства к художественно-педагогической деятельности во внешкольных учебных заведениях как историко-педагогическая проблема

Статья посвящена анализу процесса подготовки будущих специалистов в области искусства к художественно-педагогической деятельности во внешкольных учебных заведениях как педагогической проблеме. Автор приходит к выводам о том, что процессу подготовки будущих педагогов-внешкольников уделено недостаточно внимания. Педагогический анализ особенностей подготовки педагогических кадров к работе во внешкольных учебных заведениях художественно-эстетической направленности показывает, что потребность в художниках-педагогах существовала постоянно.

Ключевые слова: *специалист изобразительного искусства, формирование профессиональных умений, концептуальные основы, дидактические принципы.*

Filatyeva T.

Preparation of Future Specialists in the Field of Art to Artistic Educational Activities in the Extracurricular Educational Institutions as a Pedagogical Problem

The article analyzes the process of preparing future specialists in the field of art to artistic and educational activities in extracurricular educational institutions as a pedagogical problem. The author concludes that not much attention is paid to the problem of training of future teachers of extracurricular activities. Pedagogical analysis of the training features of teachers' preparation to work in the extracurricular educational institutions of aesthetic and artistic direction shows that the need for teachers-artists has always existed.

By analyzing historical facts, the author highlights the various forms of specialists' training in the field of arts, seminars, meetings of extracurricular educational establishments workers (1960 – 1970) for training and improving qualifications; drawing courses in educational establishments (art schools, professional schools), Sunday drawing classes, teaching courses at the Academy of Arts; getting the specialty at Moscow Pedagogical Institute; faculties of Social Sciences or related (additional) profession; specialty in art-graphic faculties of higher pedagogical educational institutions of Ukraine. Selected forms of organization of artistic pedagogical training purposed at forming the teacher of fine arts, rather than an extracurricular teacher because the training was aimed on the development of creative abilities of future artists.

Key words: expert in the field of art, artistic, educational activities, extracurricular education.

Подано до редакції 12.11.2014.

УДК 37(091)(510)-051

© 2014

Хотченко І.А.

**ТВОРЧА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ КОНФУЦІЯ:
ТЕОРЕТИЧНІ ЗДОБУТКИ ТА ДОСВІД В ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ**

У статті представлено творчий внесок до питання освіти, зокрема організації контролю навчальних досягнень тих, хто навчається видатного філософа Стародавнього Китаю Конфуція. Продемонстровано цінність педагогічних поглядів філософа, їхню актуальність для сучасної освіти. У даній статті також наголошується на важливості вивчення зарубіжних теоретичних здобутків та досвіду з метою удосконалення вітчизняної освіти, зокрема питання організації контролю навчальних досягнень тих, хто навчається.

Ключові слова: Конфуцій, творча індивідуальність, освіта, оцінювання, контроль.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Як відомо освіта завжди виражає суспільні світоглядні доміанти. У сучасних умовах відтворення і зміцнення інтелектуального потенціалу нації та інтеграції у світовий освітній простір особливої уваги набуває питання організації контролю навчальних досягнень студентів вищих закладів освіти. Необхідність підвищення якості контролю навчальних досягнень студентів підкреслюється в Законі України “Про вищу освіту”, “Положенні про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах”, Національній доктрині розвитку освіти в Україні, а також у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки.

Одним із шляхів підвищення якості вітчизняної освіти є звернення до зарубіжного досвіду. Цікавим і корисним у досліджуваному контексті вважаємо здобутки відомих освітян Китаю – країни, стрімкі темпи розвитку якої вразили весь світ, зокрема “божественного заступника освіти” Конфуція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... Свідченням існування певного інтересу у сучасних українських науковців до питань контролю навчальних досягнень, висвітлених у працях Конфуція, слугують дослідження Н. Джгун, С. Дьячкова, Л. Калашник, О. Шацької та ін.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає у вивченні особливостей творчого підходу філософа Стародавнього Китаю Конфуція до організації контролю навчальних досягнень його учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження... У Китаї існує сформований віками народний вислів: “Надія на підйом нації покладається на освіту, а надія на розвиток освіти – на вчителів”. На ґрунті такого відношення до освіти китайці традиційно ставляться до вчителів надзвичайно поважно. З китайської мови “лаоши” перекладається як “викладач” або “вчитель”, проте за часів Стародавнього Китаю звернення до вчителя найчастіше звучало як “шифу”, у перекладі на українську – “майстер”. “Майстри” зазвичай представляли філософські школи, ідеї деяких з них дійшли до наших днів. Основні філософські школи були сформовані в Китаї до VI ст. до н. е. Вони поділялись на школи моїзму, легистів й конфуціанства. Найбільший вплив на розвиток педагогічної думки здійснили Конфуцій та його послідовники.

Засновник найпопулярнішої філософської школи в Китаї Конфуцій (Кун Цзи, 551–479 до н.е.) узагальнив педагогічний досвід Стародавнього Китаю й висловив оригінальні виховні й освітні ідеї. Він диференціював людей за показником навченості: на володарів вищої природженої мудрості (сини неба, правителі) – тих, хто досягав визнання завдяки рівню вченості і всупереч обмеженим природним завдаткам (благородні мужі, опора держави), а також на людей, нездібних опанування знаннями (чернь) [2].